

FESTIVAL NOVÁ DRÁMA / NEW DRAMA

21. ročník, Bratislava,
12.–17. května 2025

ONDŘEJ SVOBODA

Festival Nová dráma/New Drama pořádáný Divadelním ústavem v Bratislavě je, jak název napovídá, zaměřený na inscenace současných dramatických textů, což pro festivalovou dramaturgii představuje období uplynulých deseti až patnácti let. Podle Vladislavy Fekete, která je ředitelkou festivalu i Divadelního ústavu od roku 2007 a členkou dramaturgické rady již od prvního ročníku (2005), byla jedním z hlavních motivů pro založení festivalu podpora vzniku nové slovenské dramatiky. Na přelomu milénia, kdy byla původní slovenská tvorba pro divadlo velmi omezená a v inscenacích her odpovídajících časovému vymezení významně převažovala dramatika zahraniční, vznikla v roce 2001 nejprve dramatická soutěž DRÁMA a v polovině první dekády pak i festival Nová dráma. Podpora uvádění současné dramatiky se brzy začala promítat také do doprovodných akcí festivalu (například kulatý stůl *Nová dráma v našom divadle – problém alebo výzva?*, pořádaný v roce 2006 ve spolupráci se Slovenským centrem AICT, nebo řada překladatelských či tvůrčích workshopů a pravidelných masterclass s předními světovými dramatiky).

Současná situace je diametrálně odlišná. Během dvaceti let – a evidentně i díky systematické pozornosti festivalové dramaturgie – dominuje v nových slovenských inscenacích spadajících do dramaturgického rámce festivalu původní domácí

dramatická tvorba. Tu ostatně podporuje i výše zmíněná soutěž o nejlepší původní dramatický text v českém nebo slovenském jazyce, jejíž výsledky jsou v rámci Novej drámy každoročně vyhlašovány.¹ Svůj podíl na tom má i rozmach nezávislých divadel,² která vytvářejí autorské, často generačně či tematicky zaměřené inscenace. Nezávislá divadla provozují odvážnější dramaturgii a zpracovávají nová, mnohdy vyhraněná aktuální politická i společenská témata, která pak reflektuje i dramaturgie festivalu. Zřizovaná divadla byla v programu letošního ročníku festivalu zastoupena čtyřmi inscenacemi, nezávislá pět.

Festival je od svého třetího ročníku soutěžní, inscenace vybrané dramaturgickou radou se ucházejí o hlavní cenu Grand Prix udělovanou mezinárodní porotou, Cenu studentské poroty a Cenu bratislavského diváka. Grand Prix a Cenu diváka získala v letošním roce inscenace

1 K rozšíření na texty psané v českém jazyce došlo v roce 2010. Do soutěže DRÁMA 2024 bylo přihlášeno 24 českých a 23 slovenských her, do finále se, kromě vítězné hry Lenky Čepkové *Ďakujem, dobre*, prosadily texty Michala Beleje *Kassandra* a Jána Mičucha *Oyvind, chalupníkov syn*.

2 Na Slovensku jsou 4 divadla financována státem, 27 divadel spravovaných vyššími správními celky (župami) a přes sto nezávislých divadel. Ročně je v nich uvedeno kolem 200 premiér, z toho zhruba 80 tvoří inscenace původních slovenských textů.

hry Pavla Vilikovského *Pes na cestě*, kterou ve slovenském Národním divadle režíroval Dušan David Pařízek.³ Cenu studentské poroty získala rovněž inscenace činohry SND s názvem *Tatarika*. Text na základě tří románů Dominika Tatarky napsal a zrežíroval Dávid Paška.

Festivalová představení jsou přístupná široké veřejnosti a jsou také hojně navštěvovaná. Nicméně festival sám je primárně orientován na divadelní profesionály, snaží se inspirovat, podporovat mezinárodní výměnu, tradičně se jej účastní řada zahraničních hostů a do jisté míry funguje jako showcase současného slovenského divadla. Program nabízí řadu doprovodných akcí obsahově a tematicky souvisejících jak s dramaturgií festivalu, tak s dalšími aktivitami slovenského Divadelního ústavu.

Jednou z nich je sekce Focus, která od roku 2007 každoročně (s covidovou přestávkou) představuje některou divadelní kulturu, většinou ze zemí či jazykových oblastí, jejichž dramatika se, podobně jako ta slovenská, v mezinárodním měřítku uplatňuje těžko. Letos to byla Gruzie, vloni Turecko, dříve například Rumunsko, Finsko, Slovinsko, Izrael, Řecko či Ukrajina (pod názvem Divadlo v exilu), v roce 2013 také Česká republika. Sekce Focus většinou zahrnuje přednášku či prezentaci o divadle a současném dramatu v dané zemi, doprovázenou inscenovaným čtením některé z prezentovaných her, případně workshopy či masterclass přítomných umělců a je propojena s knižní edicí *Nová Dráma*, v níž slovenský Divadelní ústav vydává překlady aktuálních her.

Gruzínské divadlo bylo představeno hlavně z pohledu dramatické tvorby. První část prezentace vyplnil rozhovor s dramatiky Lašou Bugadzem a Datou

Tavadzem, jejichž hry byly, spolu s dramatem Levana Culadzeho, vydány v překladech Andrey Adamovičové v antologii *Gruzínská dráma*.⁴ Na rozhovor, který byl prokládán scénickým čtením úryvků her obou autorů, navázala přednáškou profesorka Lela Očiauri, vedoucí Katedry filmové kritiky a teorie na Gruzínské státní univerzitě divadla a filmu Šoty Rustaveliho v Tbilisi. Nastínila kontext vývoje gruzínského divadla a poskytla vyčerpávající přehled současné gruzínské dramatické tvorby.

Nad festivalem každoročně přebírá patronát některá z významných osobností současné dramatiky, která během festivalu vede tvůrčí workshopy pro slovenské divadelníky a studenty. V minulých letech to byli třeba Wole Soyinka, Igor Bauersima, Falk Richter, Andrej Kurejčík či Gianina Cărbunariu. Patronát nad letošním ročníkem převzala irská dramatická Marina Carr.

Festivalová dramaturgie primárně nehledá společné téma, které by vybrané inscenace spojovalo. Tematický moment do festivalu vnáší její mezinárodní konference pořádané každoročně od roku 2009. Ředitelka festivalu v této souvislosti vyzdvihuje význam spolupráce s mezinárodními nevládními organizacemi a sítěmi (například ITI nebo AICT). Často jde o témata politická, která v divadelní tvorbě rezonují a mohou být nahlížena jak z pohledu aktuální praxe, tak jako předmět historického výzkumu.⁵

V letošním ročníku byla konference věnována umělé inteligenci v performativních uměních. V jejím rámci byly

3 Českému publiku byla inscenace představena například na Mezinárodním festivalu Divadlo v Plzni v roce 2024 nebo letos na festivalu Divadelní Flora v Olomouci.

4 Laša Bugadze: *Búrka*, Levan Culadze: *1921–1924*, Data Tavadze: *Hlad*. In: DOMEOVÁ, Andrea (ed.). 2025. *Gruzínska dráma*. Bratislava: Divadelný ústav v Bratislave, 2025.

5 V posledních letech např. 2024: *Filantropie v performing arts*, 2023: *Divadlo v exilu*, 2022: *Divadlo mezi ideologickým extremismem a kulturou vymazávání*, 2019: *Ekologické a environmentální otázky v divadle*, 2018: *Divadlo v konfliktních zónách*.

prezentovány různé způsoby využití AI v umělecké tvorbě pro divadlo, od tvorby textů po performance využívající AI k vizualizaci pohybu tanečníků či postav a interakci s diváky. V přednášce *Když robot píše hru – první hra od GPT2* prezentovali svou zkušenost režisér Daniel Hrbek a počítačový lingvista Rudolf Rosa, kteří v roce 2021 po dvouleté přípravě uvedli inscenaci *AI: Když robot píše hru*. Jednalo se o vůbec první nastudování hry vygenerované jazykovým modelem s minimálním zásahem člověka. Jejich čtyři roky stará zkušenost je z pohledu oboru dnes vnímána jako již dávná historie. Autoři ji shrnuli tvrzením, že AI je sice schopna napsat vcelku uvěřitelné dialogy, ale nedovede vystavět dramatickou situaci. Přesto jejich inscenace zůstává světoznámou událostí, mj. díky tomu, že v době covidového lockdownu nemohla být uvedena naživo a jako streamovaná se tak dostala k daleko širšímu publiku.

Zmíněné limity využití AI při tvorbě dramatického textu přetrvávají, což potvrdili i další účastníci konference. Jiné využití AI v tvorbě prezentovali Aoi Nakamura a Esteban Lecoq (AΦE) v putavé performativní přednášce o přípravě a realizaci digitální interaktivní instalace LILITH.AEON. Ta zpracovává téma lidské smrtelnosti a operuje s ideou digitální transformace člověka. Tvůrci vytvořili pomocí AI digitální postavu Lilith, která je publiku prezentována v projekční krychli o straně měřící tři metry a která reaguje jak na pohyby tanečníků, tak publika, které se může kolem krychle volně procházet.

Své projekty využívající AI, rozšířenou, virtuální a smíšenou realitu, herní enginy a další technologické nástroje představila Jo Mangan⁶ v prezentaci nazvané *Když kód pronikne do obsazení: jak tvořit s XR a AI a zůstat člověkem*. Principem jejího přístupu je odmítnutí myšlenky,

že technologie je pouze chladným nástrojem nebo ohrožením svobodné tvorby; Mangan naopak XR a AI považuje za spolupracovníky či tvůrčí partnery.

Letošní jednadvacátý ročník festivalu byl citelně ovlivněn neutěšenou situací, kdy Ministerstvo kultury – mj. také zřizovatel organizátora festivalu, slovenského Divadelního ústavu – nekonceptně a surově zasahuje do práce zřizovaných i nezávislých kulturních subjektů. Vladislava Fekete ve své funkci po devatenácti letech končí a v době přípravy této zprávy nebylo jasné, kdo bude jejím nástupcem.

Témata dotýkající se současné politické situace na Slovensku byla předmětem nejen diskusí v kuloárech, ale také rezonovala v uváděných inscenacích. Vítězná inscenace *Pes na cestě* je na Slovensku vnímána téměř jako manifest liberálních snah v době společenské radikalizace podporované politikou současné vlády. Mezinárodní porota udělila také Zvláštní cenu, a to všem účinkujícím „za víru v mimořádnou sílu divadla“. Vladislava Fekete k tomu v tiskovém prohlášení dodala: „Pochopili momentum a potvrdili, že divadlo síce svet nezmení, ale urobí ho znesiteľnejším pre život. Keď si uvedomím, že táto cena pomyselne poputovala zo súčasného Gruzínska, Poľska a Rumunska, som presvedčená, že silou divadla je aj jeho medzinárodné prepojenie a výmena skúseností – nielen tých pozitívnych.“

Ondřej Svoboda
Národní institut pro kulturu
Divadelní ústav
ondrej.svoboda@idu.cz

6 Jo Mangan byla kurátorkou irské expozice na PQ 2019 a režisérkou prezentovaného VR filmu.